

EURÓPAI PARLAMENT

2009 - 2014

Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottság

2010/2209(INI)

9.11.2010

JELENTÉSTERVEZET

a nők elleni erőszakkal szembeni fellépést célzó új uniós politikai keret
prioritásairól és körvonalairól
(2010/2209(INI))

Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottság

Előadó: Eva-Britt Svensson

TARTALOM

	Oldal
AZ EURÓPAI PARLAMENT ÁLLÁSFOGLALÁSÁRA IRÁNYULÓ INDÍTVÁNY	3
INDOKOLÁS	7

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÁLLÁSFOGLALÁSÁRA IRÁNYULÓ INDÍTVÁNY

a nők elleni erőszakkal szembeni fellépést célzó, új uniós politikai keret prioritásairól és körvonalairól (2010/2209(INI))

Az Európai Parlament,

- tekintettel az Egyesült Nemzetek Szervezete jogi eszközeire az emberi jogok, különösen a nők jogai terén, mint például az ENSZ Alapokmánya, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, a polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya és a gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya, az emberkereskedelem, illetve mások prostitúciója kizsákmányolásának megszüntetéséről szóló egyezmény, a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló egyezmény (CEDAW) és annak fakultatív jegyzőkönyve, valamint a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni egyezmény,
- tekintettel a nőkkel szembeni erőszakról szóló ENSZ-dokumentumokra, mint például az 1993. június 25-i bécsi nyilatkozat és cselekvési program, amit az emberi jogi világkonferencia fogadott el (A/CONF. 157/23), valamint a nőkkel szembeni erőszak felszámolásáról szóló 1993. december 20-i nyilatkozat (A/RES/48/104),
- tekintettel a nőkkel szembeni erőszak felszámolására irányuló bűnmegelőzésről és büntető intézkedésekről szóló, 1997. december 12-i ENSZ közgyűlési határozatra (A/RES/52/86), a becsület nevében a nők ellen elkövetett bűncselekmények felszámolásáról szóló, 2002. december 18-i ENSZ közgyűlési határozatra (A/RES/57/179), valamint a nők ellen elkövetett családon belüli erőszak felszámolásáról szóló, 2003. december 22-i ENSZ közgyűlési határozatra (A/RES/58/147),
- tekintettel az ENSZ emberi jogi főbiztossága különelődójának a nőkkel szembeni erőszakról szóló jelentéseire, illetve a nőkkel szembeni megkülönböztetés felszámolásával foglalkozó bizottság 19. számú általános ajánlására (11. ülészak, 1992),
- tekintettel az 1995. szeptember 15-én Pekingben, a nők helyzetéről rendezett negyedik világkonferencián elfogadott nyilatkozatra és cselekvési programra, és a pekingi cselekvési program nyomán követéséről szóló, 2000. május 18-i, a Negyedik Nőügyi Világkonferencia cselekvési programjának (Peking + 10)¹ nyomán követéséről szóló 2005. március 10-i, valamint a pekingi cselekvési program (Peking + 15) nyomán követéséről szóló 2010. február 25-i állásfoglalására,
- tekintettel az Európai Unió Alapjogi Chartájára,
- tekintettel a nők elleni erőszak minden formájának megszüntetésére irányuló erőfeszítések fokozásáról szóló, 2006. december 19-i ENSZ közgyűlési határozatra (A/RES/61/143),
- tekintettel az Európa Tanácsnak a nőkkel szembeni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzésével és felszámolásával foglalkozó, 2008. decemberben létrejött eseti

¹ HL C 320. E, 2005.12.15., 247. o.

bizottságának (CAHVIO) arra irányuló munkájára, hogy ebben témában előkészítse az Európa Tanács jövőbeni egyezményét,

- tekintettel az EPSCO Tanács erőszakról szóló, 2010. március 8-i következtetéseire,
 - tekintettel a nők elleni erőszak felszámolásáról szóló, 2009. november 26-i állásfoglalására¹,
 - tekintettel a „Mondj nemet a nők elleni erőszakra” kezdeményezésről szóló, 2009. április 21-i írásbeli nyilatkozatára,
 - tekintettel eljárási szabályzata 48. cikkére,
 - tekintettel a Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottság jelentésére (A7-0000/2010),
- A. mivel egyetlen intézkedés nem képes megszüntetni a nemi alapú erőszakot, de infrastrukturális, jogi, igazságügyi, végrehajtási, oktatási, egészségügyi és szolgáltatáshoz kapcsolódó egyéb intézkedések kombinációja jelentős mértékben csökkentheti ezt a jelenséget és annak következményeit,
- B. mivel a „nők elleni erőszak” kifejezés magában foglal minden olyan nemi alapú erőszakot, amely a nőknek fizikai, szexuális vagy lelki sérülést vagy szenvedést okoz vagy okozhat, beleértve az ilyen cselekvésekkel való fenyegetést, a kényszert vagy a szabadságtól való önkényes megfosztást, történjen az a közéletben vagy a magánéletben²,
- C. mivel az erőszak minden férfi, nő vagy gyermek számára traumatikus élmény, de a nemi alapú erőszakot elsősorban férfiak követik el nők és lányok ellen – mindez tükrözi és hangsúlyozza a nők és a férfiak közötti egyenlőtlenségeket, és veszélyezteti az áldozatok egészségét, emberi méltóságát, biztonságát és függetlenségét,
- D. mivel a férfiak által nők ellen elkövetett erőszak hatással van a nők társadalomban betöltött szerepére: egészségükre, a foglalkoztatáshoz és oktatáshoz való hozzáférésükre, a társas és kulturális tevékenységekben való részvételükre, gazdasági függetlenségükre, a közéletben és a politikai életben, valamint a döntéshozásban való részvételükre, és a férfiakkal való kapcsolataikra,
- E. mivel az Európai Unióban a nők ellen elkövetett erőszak különböző típusairól nincs rendszeres és összevethető adatgyűjtés, ami megnehezíti a jelenség valós mértékének megállapítását és a probléma megfelelő megoldásainak meghatározását,
- F. mivel az Európai Unió – a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével – tágabb hatáskörrel rendelkezik a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén, többek között a büntető eljárásjog és a büntető anyagi jog, valamint a rendőrségi együttműködés területén is,
1. új, átfogó politikai megközelítést javasol a nemi alapú erőszak ellen, ideértve az

¹ HL C 285. E, 2010.10.21., 53. o.

² Egyesült Nemzetek, 1993. évi Nyilatkozat a nőkkel szembeni erőszak felszámolásáról (A/RES/48/104), 1. cikk, Egyesült Nemzetek 1995, Pekingi Cselekvési Program, 113. pont.

alábbiakat:

- egy büntetőjogi eszköz – egy irányelv – a nemi alapú erőszak ellen,
 - annak előírása a tagállamok számára, hogy a bűnüldözési szervek alkalmazottai számára adjanak egyértelmű utasításokat arra vonatkozóan, hogyan kell eljárniuk a nemi alapú erőszak eseteiben, és biztosítsák a szükséges képzést a nemi alapú erőszak megelőzése és felderítése, a nők és férfiak közötti egyenlőség, valamint az áldozatok szükségletei és jogai tekintetében,
 - annak megkövetelése a tagállamoktól, hogy kellő gondossággal jegyezzék fel és vizsgálják ki a nemi alapú erőszak valamennyi megnyilvánulását annak érdekében, hogy büntetőeljárást indítsanak,
 - speciális nyomozási gyakorlatok kidolgozása rendőrségi és egészségügyi szakemberek számára a nemi alapú erőszak bizonyítékainak összegyűjtése érdekében,
 - szakpolitikai javaslatok, amelyek segítik az áldozatokat abban, hogy újrakezdjék az életüket, továbbá biztonságuk garantálása, és testi és lelki egészségük helyreállítása,
 - arra vonatkozó minimumkövetelmények, hogy a nemi alapú erőszak áldozatainak segítése érdekében 10 000 lakosra hány áldozatsegítő szolgálatra van szükség, az áldozatokat speciális szakértelemmel segítő központok formájában,
 - annak biztosítását szolgáló minimumszabályok, hogy az áldozatok szakértői segítségben részesüljenek, azaz jogi szakemberek tanácsadást nyújtanak számukra, a büntetőeljárásban betöltött szerepüktől függetlenül,
 - arra vonatkozó tervek, hogy módszertani iránymutatásokat dolgozzanak ki és új adatgyűjtéseket hajtsanak végre a nemi alapú erőszakkal kapcsolatos statisztikai adatok létrehozása érdekében;
2. sajnálatát fejezi ki amiatt, hogy számos tagállam még mindig nem tekinti bűncselekménynek a nemi alapú erőszakot, és még mindig az áldozatnak kell keresetet benyújtania vagy pótmagánvádas eljárást indítania, ami ezen államok részéről a kellő gondosság hiányát jelzi;
 3. felszólítja az Európai Bizottságot, hogy – minden rendelkezésére álló tapasztalatot felhasználva és a tagállamok adatai alapján – készítse és tegyen közzé statisztikákat a nemi alapú erőszakra, ideértve az arra vonatkozó adatokat is, hogy évente hány nőt gyilkol meg partnere vagy volt partnere;
 4. arra kéri a Bizottságot, hogy vegye fontolóra egy nők elleni erőszakkal foglalkozó megfigyelőközpont létrehozását a Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete (EIGE) keretében, szoros együttműködésben az Európai Unió Alapjogi Ügynökségével (FRA);
 5. megjegyzi, hogy az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) egy felmérés keretében interjúkat készít majd nők egy csoportjával, akik reprezentatív mintát képviselnek az Unió tagállamaiból, és az erőszakkal kapcsolatos tapasztalataikról kérdezik őket; azt kéri

továbbá, hogy az interjúk során arra helyezték a hangsúlyt, hogy a nők milyen válaszokat kaptak a különböző hatóságoktól és segítő szolgálatoktól, amikor beszámoltak az őket ért erőszakról;

6. sürgeti a tagállamokat, hogy országos statisztikáikban tegyék láthatóvá a nemi alapú erőszak mértékét, és tegyenek lépéseket annak biztosítása érdekében, hogy adatgyűjtés történjen a nemi alapú erőszakról, ideértve az áldozatok és az elkövetők nemét, a közöttük levő kapcsolatot, az életkorukat, a bűncselekmény helyszínét és az elszenvedett sérüléseket;
7. felhívja a figyelmet a prostitúció problémájának súlyosságára az Európai Unióban, és kéri, hogy behatóbban tanulmányozzák az érintett tagállamok jogi kerete, illetve a prostitúció megalósulásának formája és mértéke közötti kapcsolatot;
8. rámutat, hogy a civil társadalom – különösen a nem kormányzati szervezetek, nőjogi szervezetek és más állami és magán önkéntes szervezetek, amelyek támogatást nyújtanak az erőszak áldozatainak – nagyon értékes szolgáltatást kínál, amit a tagállamoknak támogatniuk kell;
9. hangsúlyozza, hogy a tagállamoknak megfelelő mértékű forrásokat kell rendelkezésre bocsátaniuk a nők elleni erőszak megelőzése és felszámolása érdekében, ideértve a strukturális alapok igénybevételét is;
10. ismételten felhívja a figyelmet azon nézetére, amely szerint az Európai Uniónak – a Lisszaboni Szerződés által létrehozott új jogi keretben – a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló egyezmény (CEDAW) és annak fakultatív jegyzőkönyve részes felévé kell válnia¹;
11. utasítja elnökét, hogy továbbítsa ezt az állásfoglalást a Tanácsnak és a Bizottságnak.

¹ P6_TA(2010)0037 12. bekezdés

INDOKOLÁS

Háttér

A nők ellen elkövetett erőszak nemzetközi és európai probléma is egyben¹. Annak ellenére, hogy a nők ellen elkövetett erőszakra már több évtizede felfigyeltek, a jóléti társadalomnak nem sikerült megállítani a bűnözésnek ezt a nagyon destruktív formáját. Fájdalmas látni, hogy még mindig mennyire sikertelenek vagyunk abban, hogy a nőket megvédjük az erőszaktól. A problematika részben az egyes áldozatok személyi joga, másrészt fontos ösztársadalmi érdekek, úgymint a szabadság és a demokrácia védelméről szól. Ezért az Európai Uniónak is felelősséget kell vállalnia, és meg kell alkotnia az erőszak megfékezéséhez szükséges jogszabályokat.

Ebben a stratégiai jelentésben számos olyan intézkedést állítottam össze, amelyek mindenképpen szükségesek ahhoz, hogy az európai nők számára biztosítható legyen a tisztességes élet.

Az Európai Parlament korábban már kezdeményezett egy nők elleni erőszakkal foglalkozó állásfoglalást². Ebben az összefüggésben a Parlament rámutatott, hogy átfogó érvényességű jogi aktusra van szükség a nők ellen elkövetett erőszak valamennyi formájának leküzdéséhez. A Parlament hangsúlyozta továbbá, hogy a nemi alapokon történő erőszakot meg lehet szüntetni, de ez sok különböző területen igényel hosszú távú együttműködést. Feltételeket kell szabnunk sok különböző típusú politikai, szociális és jogi természetű intézkedéssel kapcsolatban.

A Bizottság fontos elvi döntést hozott ebben az irányban, mindenekelőtt a nemek közötti egyenlőségéről szóló új cselekvési terv kidolgozásával kapcsolatban (2010–2015). Ennek során hangsúlyozta, hogy a nemi alapon elkövetett erőszak az egyik központi kezelendő probléma, amelyet meg kell oldani ahhoz, hogy valóságos esélyegyenlőséget teremtsünk a nemek között³. A Bizottság továbbá jelezte, hogy a 2011 folyamán javaslatokat fog tenni a nemi alapon elkövetett erőszak elleni stratégiai terv kidolgozására.

Ez a jelentés az Európai Parlament saját kezdeményezésű jelentése.

1.1. Nemzetközi jogalap

A nemi alapú erőszak sérti az alapvető szabadságjogokat és az alapjogokat, valamint a biztonsághoz és az emberi méltósághoz való jogot. Ezért a problémára nemzetközi szinten is felfigyeltek. Az ENSZ által 1995-ben Pekingben a nők helyzetéről megrendezett világkonferenciája kapcsán cselekvési programot fogadtak el, amelyben felhívják a figyelmet a nők ellen elkövetett erőszakra⁴. A dokumentum a jóléti társadalom fontos stratégiai célkitűzéseiként nevezi meg a nőekkel szembeni erőszak megelőzését és megszüntetését. A dokumentum egyértelmű követelményeket támaszt a különböző országok kormányai felé arról, hogy az erőszak leküzdéséhez szükséges törvényeket vezessenek be és tartsanak fenn.

¹ Az európai nők legalább 20 %-a tapasztalt már közeli kapcsolatban elkövetett erőszakot, a nők között ez az egyik legelterjedtebb halálózási ok.

² P7_TA (2009) 0098 A nők elleni erőszak felszámolása.

³ COM(2010) 491 A nők és férfiak közötti egyenlőségre vonatkozó stratégia 2010–2015, 4. pont

⁴ Az ENSZ nők helyzetével foglalkozó negyedik világkonferenciája, Peking, 1995.

Az Európai Unió valamennyi tagállama aláírta az ENSZ cselekvési tervét. A Pekingben kidolgozott cselekvési programot később több lépésben a Közgyűlés is jóváhagyta¹. Az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa, az ECOSOC 2013-as ülésén különös hangsúlyt fog fektetni a nők és lányok elleni erőszak megszüntetésére².

A CEDAW (megállapodás a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról) az ENSZ egyik legfontosabb dokumentuma a nők jogairól. A megállapodás követelményeket támaszt a tagállamokkal szemben, hogy számos különböző területen garantálják a nők szabadságát és jogait. Ezek közül a területek közül néhány a nők ellen elkövetett erőszak szempontjából is releváns, például az élettárs megválasztásához való jog³. Fontos követelmény, hogy az EU is aláírja a CEDAW-ot.

Az államoknak ma a kellő gondosság elve alapján kötelességük, hogy olyan esetekben is beavatkozzanak, amikor egyes egyének visszaéléseket követnek el embertársaikkal szemben. A kötelezettség kiterjed az erőszak megelőzésére, valamint a visszaélések esetén történő beavatkozásra. Ezt az elvet az Európai Unió Bírósága is hangsúlyozta az Opuz kontra Törökország ügyben, ahol a Bíróság indokolásában bizonyítást tesz arról, hogy a nők elleni erőszakot a megkülönböztetés egyik formájának tekinti, amely ellenkezik az Emberi Jogok Európai Egyezményével⁴. Más nemzetközi jogi eszközök szintén irányadóak⁵.

Az Európai Unió Bírósága a későbbi évek során világosan rámutatott, hogy az egyes országok törvényhozásától megkövetelhető, hogy valóban megvédje az emberek egyéni döntéshez való jogát szexualitás területén. A Bíróság hangsúlyozta, hogy a törvényhozás tárgyát kell, hogy képezze minden olyan szexuális cselekmény, amelyet az illető személy beleegyezése nélkül követnek el valaki ellen⁶.

Még az Európa Tanács is sok fontos lépést kezdeményezett annak érdekében, hogy a nőket megvédjék az erőszakkal szemben. Jelenleg újabb megállapodáson dolgoznak, amely a nők elleni erőszak és a családban elkövetett erőszak hatásainak megelőzésével kapcsolatos⁷.

1.2. Jogalap

A nemek közötti egyenlőség alapvető elv az EU számára. Az emberi jogok tiszteletben tartása központi értéket képvisel az EU-Szerződésben, az alapjogi chartájában pedig az áll, hogy az európai társadalmat a nők és férfiak egyenlősége kell, hogy jellemezze⁸.

A Lisszaboni Szerződés lehetővé tette az EU számára, hogy büntetőjogi területen is közös

¹ A Pekingi Nyilatkozat és cselekvési terv végrehajtásának öt éves felülvizsgálata, 2000. Tízéves felülvizsgálat 2005, 15 éves felülvizsgálat 2010; az ENSZ 63/155. sz. határozata. „A nők elleni erőszak minden formájának felszámolására tett intézkedések megerősítése”. A főtitkár jelentése.

² Az ENSZ ECOSOC 2009/15. sz. határozata

³ CEDAW 16.cikk

⁴ Opuz kontra Törökország ügy (2009).

⁵ Kínzás elleni ENSZ-egyezmény 1§, valamint az ENSZ áldozatokról szóló egyezménye, ld. a külön melléklet 1. oldalán, ahol megtalálható az „áldozat” fogalom meghatározása.

⁶ M.C. kontra Bulgária (39272/98).

⁷ Az Európa Tanács 12013 (2009) sz. dokumentuma; CAHVIO (2010) 17, Harmadik egyezménytervezet a nők elleni és a családon belüli erőszak elleni küzdelemről és az erőszak megelőzéséről.

⁸ Az EU-Szerződés 2. cikke; az Európai Unió Alapjogi Chartájának 23. cikke a nők és férfiak közötti egyenlőségről.

rendeleteket fogadjon el. Az Unió már korábban is jogosult volt arra, hogy közelítse egymáshoz a tagállamok büntetőjogi törvényeit a harmonizáció célkitűzéseire tartozó területeken¹. Az Uniónak ezen kívül joga van a bűncselekmények tényállási elemeire és a büntetésekre vonatkozó minimumszabályok megállapításához olyan súlyos bűncselekmények esetében, amelyek a bűncselekmény jellege és hatásai miatt határokon átnyúló cselekmények. Ez a hatáskör olyan esetekben is érvényes, amikor nagy szükség van a bűnözés közös alapokon történő legyőzésére². A szerződés szövege kiváltképpen az emberkereskedelmet, valamint a nők és gyerekek szexuális kizsákmányolását nevezi meg.

A határokon átnyúló rendőrségi együttműködéssel és más büntetőjogi kérdéseket érintő jogi együttműködéssel kapcsolatban a Parlamentnek és a Tanácsnak lehetősége van közös minimumszabályok meghatározására. Az ilyen közös szabályok még a bűncselekmények áldozatainak jogaira is kiterjedhetnek³.

Az Európai Unió Tanácsa elfogadta az úgynevezett stockholmi programot, amelynek témája a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének politikai területe⁴. A stockholmi program ezért a Bizottságot és a tagállamokat is kötelezi arra, hogy vezessék be a bűncselekmények áldozatainak védelméhez szükséges jogszabályokat és más támogató intézkedéseket⁵.

Az elmúlt év során javaslatot tettek egy európai védelmi határozatról szóló irányelv kidolgozására⁶. A határozat olyan egyéneket hivatott megvédeni, akik személyiségi jogait komolyan fenyegeti egy személy, abban az esetben is, ha Európán belül elköltözik. Ez fontos eszköz lesz azon nők védelmében, akik erőszak és üldözés elől menekülnek.

2. Nemi alapon elkövetett erőszak

2.1. Mi a nemi alapon elkövetett erőszak?

A nők elleni erőszak történelmi és strukturális tényezőkre is visszavezethető, és mind egyéni, mind kollektív szinten sújtja a nőket⁷. Az ENSZ fogalom meghatározása szerint az erőszak „bármilyen szexuális erőszak, amely fizikális, szexuális vagy pszichikai kárt vagy szenvedést okoz a nőknek, fennáll a lehetősége, hogy ilyet okozzon, vagy ilyennel fenyeget, kényszer vagy önkényes fogva tartás, függetlenül attól, hogy az illető otthonában vagy a társadalomban történik”⁸. A nemi alapon elkövetett erőszak problémaköre tehát nem csak a büntetőjogi értelemben vett erőszakból áll. Inkább számos különböző típusú, nők ellen elkövetett

¹ Az EUMSZ. 83. cikkének (2) bekezdése; EU-Bíróság (2005) C-176/03 sz. ügy, Bizottság kontra Tanács, I - 7879.

² Az EUMSZ. 83. cikkének (1) bekezdése

³ Az EUMSZ. 82. cikke (2) bekezdésének c) pontja

⁴ Stockholmi program (17024/09), az Európai Tanács által 2009. december 10–11-én elfogadott következtetések.

⁵ Stockholmi program (17024/09), az Európai Tanács által 2009. december 10–11-én elfogadott következtetések, 2.3 bekezdés, különösen a 2.3.4. pontok

⁶ Európai védelmi határozat, 2010/C69/02.

⁷ ENSZ, pekingi cselekvési program (1995), 118. pont: „A nők ellen elkövetett erőszak a hatalom megnyilvánulása, amely történelmileg egyenletlenül oszlott meg a férfiak és a nők között, így a férfiak uralkodni kezdtek a nők fölött és diszkriminálni kezdték őket, és ez volt az oka annak, hogy a nők nem tudtak tökéletes előrelépéseket tenni.”

⁸ ENSZ, pekingi cselekvési program (1995), 113. pont .

bűncselekményről van szó, kifejezetten azért, mert nők¹. Olyan típusú erőszakról van szó, amely a nők mind egyéni szintű, mind csoportos elnyomásához hozzájárul. A nőket sújtó erőszakot általában szexuális jelleg is jellemzi.

A nemi alapon elkövetett erőszak kategóriájába tartozik a közeli kapcsolatokban elkövetett erőszak, a szexuális erőszak, az emberkereskedelem, a kényszerházasság, a nemi csonkítás, valamint a személyiségi jogok megsértésének más formái, amelyek különösen nőkre és fiatal lányokra irányulnak. A nők ellen elkövetett egyéb szabadság- és jogsértések is szörnyű következményekkel járhatnak az egyén fizikai és pszichikai egészségére nézve. Ez különösen a nők reprodukív jogainak megsértésére érvényes². Központi jelentőségű, hogy ezen a területen minden intézkedésre átfogó helyzetértékelés után kerüljön sor.

2.2. A nemi alapon elkövetett erőszak mint társadalmi probléma

A nemi alapon elkövetett erőszak komoly következményekkel jár az emberek fizikai és pszichikai egészségére nézve. Ez magas költségekkel terheli a társadalmat szociális problémák, valamint igazságszolgáltatási és egészségügyi kiadások formájában. Egyes számítások szerint a nemi alapon elkövetett erőszak által előidézett költségek – betegellátás, igazságszolgáltatás és szociális szolgálat formájában – az EU összes tagállamában összesen 2 millió euróra becsülhetők óránként³. A nemi alapon elkövetett erőszak ezen kívül jelentős demokratikus problémát is okoz. Pusztán az a tény, hogy a nők erőszaknak vannak kitéve, korlátozza a társadalmi életben és a munka világában való részvételi lehetőségeiket. Az erőszakos cselekedetek egyénileg is kárt okoznak a nőknek, de az erőszak a családjukat is érinti. A család elveszti azt a funkcióját, hogy biztonságot adjon az embereknek. A családjukban erőszakot tapasztaló gyerekek az erőszak közvetett áldozataivá válnak. Az Eurobarometer 344 szerint a válaszadók 87%-a úgy véli, hogy az EU-nak be kellene kapcsolódnia a közeli kapcsolatokban elkövetett erőszak ellen végzett munkába.

3. A jogvédelem szükségessége

3.1. Közeli kapcsolatokban elkövetett erőszak

Alapvető jelentőségű, hogy a nők személyiségi jogai átfogó és következetes törvényi védelmet élvezzenek. A közeli kapcsolatokban elkövetett erőszak már nem magánügy, és nem tekinthető a felek által rendezhető ügynek sem. Elvárható, hogy a jogvédelemért felelős hatóságok fektessenek hangsúlyt a közeli kapcsolatokban elkövetett erőszak bíróság elé állítására.

Nagy jelentőségű, hogy az uniós jogalkotás során vegyék figyelembe a családon belüli erőszaknak kitétt nők és gyerekek különösen kiszolgáltatott helyzetét. Az erőszak gyakran magában foglalja azt is, hogy ezek a nők ellenőrzés alatt állnak, és el vannak szigetelve. Az ismétlődő fenyegetések és zaklatások lerombolják önérzetüket, és előfordulhat, hogy értéktelennek érzik önmagukat. A családon belüli erőszaknak kitétt nők nehezen tudják bejelenteni a hatóságoknak ezeket a bűncselekményeket. Már az is problémát okozhat nekik,

¹ A CEDAW bizottság 19. sz. általános ajánlása.

² Az Európai Parlament P7_TA-PROV(2010)0037 sz. állásfoglalása a Peking +15-ről – az ENSZ cselekvési programja a nemek közötti egyenlőségért, 9–10. pont

³ Psytel (2006), Daphne-projekt a családon belüli erőszak költségeiről Európában.

hogy segítségért forduljanak valakihez. Gyakran az elkövető, a rokonok és mások túl nagy nyomást gyakorolnak rájuk, hogy vonják vissza a feljelentést. Gyakran erős érzelmi kötelékek fűzik őket az erőszak elkövetőjéhez, ami miatt könnyen a destruktív manipuláció áldozatává válnak. Nem szokatlan, hogy az erőszaknak kitett nők pénzügyi nehézségekbe kerülnek, elvesztik gyermekeik feletti felügyeleti jogukat, vagy hontalanná válnak.

3.2. Különösen kiszolgáltatott csoportok

A közeli kapcsolatokban elkövetett erőszak által előidézett kiszolgáltatottság bizonyos különösen kiszolgáltatott csoportok esetében még súlyosabb. Szó lehet például más etnikai háttérből származó nőkről vagy úgynevezett papír nélküli nőkről. Idősebbek és fizikai vagy pszichikai fogyatékkal élő személyek esetében nagyon nagy problémát jelent, hogy hogyan védjék meg saját magukat és érdekeiket. A destruktív élethelyzetekből való kitörés nehézsége gyakran még szembetűnőbb ezeknél a csoportoknál. Különösen igaz ez az intézményekben lakókra.

A homo-, bi- vagy transzszexuális személyeknek adott esetben másfajta szociális stigmákkal is meg kell küzdeniük, amelyek miatt elállhatnak attól, hogy feljelentés tegyenek az erőszak miatt.

További csoportok, akiknek komoly nehézséget okozhat személyes épségük megvédése, a visszaéléseknek kitett nők és a hajléktalan nők.

3.3. Nemi erőszak

Az európai jogi hagyományban alapelv, hogy minden embernek joga van egyéni cselekvési szabadságával élni. Így elfogadható követelmény, hogy a szexuális együttlét bármilyen formája a felek egyetértésével történjen. Ez a fontos jogi alapelvnek érvényesülnie kell, függetlenül attól, hogy a felek milyen kapcsolatban állnak egymással. A házasság vagy a hasonló családi kapcsolatok nem adhatnak szabad teret nők és gyerekek testének szexuális kihasználására. Hasonlóképpen a munkahely is olyan környezet kell, hogy legyen, ahol a nők biztonságban érezhetik magukat, és nem kell személyiségi jogaik megsértésétől vagy illetlen nyomásgyakorlástól tartaniuk.

A szexuális erőszak egyes nőket különösen destruktív módon érint. A szexuális erőszak egy hatalmi rend részének tekinthető, amely által a nőktől megtagadják a szexuális szabadsághoz való jogot és a személyes választási szabadságot. Az erőszakos cselekedetekre egy olyan társadalomban került sor, ahol a nemeknek jelentőségük van. Ez befolyásolja, hogy az egyes nők hogyan élik meg a sérelmeket. A test ellen elkövetett nemi erőszak ezért mindig sajátos tartalmat hordoz a sértett számára.¹ Olyan erőszakról van szó, amely lealacsonyítja a sértettet.

A Bizottság a Lisszaboni Szerződés új rendelkezései alapján javaslatot tett a gyermekek ellen elkövetett szexuális erőszakkal kapcsolatos irányelvre².

3.4. Női nemi csonkítás és kényszerházasság

¹ K. Berglund, "Gender and harm", *Scandinavian Studies in Law*, 12–27. o.

² COM (2010) 0094, Javaslat gyermekek szexuális zaklatása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB kerethatározat hatályon kívül helyezéséről szóló irányelvre

A nőket más típusú szabadságjogok megsértésén keresztül is éri nemi alapon elkövetett erőszak. Egy fontos terület, amelyen a nők fizikai és pszichikai szabadsága erős jogi védelmet igényel, a nemi csonkítás területe. A nők egészségét komolyan károsító cselekedetek nem élvezhetnek legitimitációt kulturális alapon. A nemi csonkítás kriminalizálása fontos intézkedés a fiatalok védelme érdekében végzett munka során¹. A nemi csonkítás nagyon komoly erőszakos cselekedet a test ellen, amire az Európai Parlament kifejezetten felhívta a figyelmet². A szóban forgó beavatkozások természetüknél fogva nem tartozhatnak az egyéni egyetértésen alapuló döntési szabadsághoz való jog kategóriájába. Az olyan szociális környezet, ahol erős kulturális nyomást gyakorolnak a nőkre, nem teszi lehetővé az ott élő nők számára, hogy valós döntési szabadsággal éljenek. Ezért kiemelkedően fontos, hogy minden nőt megvédjünk a nemi csonkítástól.

A kényszerházasság a nemi alapon elkövetett erőszak egy másik formája, amely komolyan sérti az egyén szabadságát és önrendelkezési jogát. Fontos, hogy a fiatal nőket megvédjük az ilyen rájuk kényszerített kapcsolatokról³. Ebben az összefüggésben gyakran emlegetik az úgynevezett „becsületbeli” erőszakot.

3.5. Emberkereskedelem és prostitúció

Az emberkereskedelem, mindenekelőtt a szexuális célú emberkereskedelem, nagy problémát jelent Európában. Az emberkereskedelem erőszakos és megalázó tevékenység, amelynek során a prostitúcióra kényszerített személyeket könyörtelenül kihasználják. Az érintettek gyakran nagyon fiatalok, akiknek így az egész életük tönkremegy. Ezek a tevékenységek az Európában meglévő, gazdasági különbségekből és szociális problémákból adódó szakadékokat használják ki. Az emberkereskedelem a határokon átnyúló bűnözés egyik formája. Ez a terület az EU-ban már prioritást élvez. A Bizottság emberkereskedelemmel kapcsolatos irányelvre irányuló javaslatát most tárgyalja a Parlament és a Tanács⁴.

4. Büntetőjogi törvényi szabályzás és más intézkedések

4.1. Közvád

Nyomós indokok támasztják alá, hogy a nemi alapon elkövetett erőszak minden formája közvád alá essen. Védeni kell az erőszak áldozatainak érdekeit azáltal, hogy az igazságszolgáltatás – rendőrség vagy ügyész – hozza meg a végleges döntést azzal kapcsolatban, hogy erőszakos cselekmény gyanúja esetén közvád alá kell-e helyezni a gyanúsítottat. Hasonlóképpen a közeli kapcsolatokban elkövetett erőszak esetében gyakran túl nagy nyomás nehezedik az egyes nőkre, hogy vonják vissza a feljelentést. Ezek a bántalmazások azonban olyan jellegűek, hogy a társadalomnak is érdekében áll az elkövetők törvény elé állítása.

4.2. Jogi képviselő

¹ Az ENSZ gyermekek jogairól szóló egyezménye, 24. cikk (3) bekezdés

² P6_TA (2009) 0161 sz. állásfoglalás a női nemi szervi csonkítás elleni küzdelemről az EU-ban; „Káros hagyományos gyakorlatok”, Daphne booklets, 2008.

³ CEDAW, 17. cikk (2) bekezdés

⁴ COM(2010)95. Javaslat az emberkereskedelem megelőzéséről, továbbá az ellene folyó küzdelemről és az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB kerethatározat hatályon kívül helyezéséről szóló irányelvre

Bírósági tárgyaláskor az ügyész képviseli az érdekelt érdekeit. A bűncselekmény áldozatainak azonban gyakran ezen kívül is szükségük van saját jogi képviselőre¹. Ha az áldozatoknak is biztosítunk jogi képviselőt, hatékonyabban védhetők az érdekeik². Ezért az áldozatok jogi képviselőjét személyes jogi képviselő formájában kellene biztosítani, még olyan esetekben is, amikor csak tanúként idézték be őket. A bírósági eljárás folyamata egyszerűbbé válik, ha az egyes nők nagyobb biztonságban érzik magukat a bírósági kihallgatásokon és hasonló helyzetekben. Ily módon hatékonyan biztosítható az is, hogy az áldozatoknak ne tegyenek fel nem helyénvaló kérdéseket, és hogy az általuk elmondott beszámolókat megfelelő értelmezést kapjanak a bírósági eljárás során. Ahogy a vádlottnak is van ügyvédje, a bűncselekmény áldozatának is szüksége van valakire, aki őt támogatja³. Lehet itt szó például a releváns kérdések megválaszolásában nyújtott segítségről vagy arról, hogy az áldozat tájékoztatást kapjon a bírósági eljárás folyamatáról.

4.3. A hatóságok tájékoztatása

Nem elégséges azonban a büntetőjogi rendelkezések beiktatása vagy kiigazítása a nők védelme szempontjából, hanem a büntetőeljárásokat is hatékonyabbá kell tenni⁴. Szükséges, hogy a társadalom már korai szakaszában felderítse az ilyen típusú erőszakot a szociális hatóságok és hasonló intézmények aktív és megelőző munkája révén. Sok bejelentett, nők ellen elkövetett erőszakos bűncselekmény vizsgálatát már korai szakaszban megszünteti a vizsgáló hatóság. A nemi alapon elkövetett erőszak mechanizmusaival kapcsolatos tájékozottságot javítani kell az igazságszolgáltatás, a betegellátás, a rendőrség és a szociális ellátás területén.

Még a bíróságok figyelmét is fel kell hívni arra, hogy a nemi erőszak milyen következményekkel jár az egyes nők számára, és hogy a büntetőeljárás során hogyan kerülhető el az áldozat további megsértése. A bíróságok munkáját is meg fogja könnyíteni, ha az áldozatok a per során megkapják a szükséges segítséget.

4.4. Hatékony bűnügyi nyomozás

A stockholmi program egyik központi cselekvési területe a rendőrségi hatóságok továbbképzése Európában. A rendőrség az első jogvédelmi hatóság, amellyel az erőszak áldozataul esett nők kapcsolatba kerülnek. Ki lehetne dolgozni egy olyan kézikönyvet, amely alapján a rendőrségi hatóságok folytathatnák a nyomozást, és amely az ismétlődő erőszakkal kapcsolatos problémák felderítése szempontjából relevánsnak tekinthető kérdéseket tartalmazná. Családon belüli erőszak gyanúja esetén még azt a kérdést is ki kell vizsgálni, hogy korábban is sor került-e már erőszakos cselekedetekre.

¹ A Tanács 2001/220/IB kerethatározata alapján az államok kötelessége tanácsadást biztosítani a bűncselekmények áldozatainak, 6. cikk és 4. cikk, f pont, iii. alpont. A Bizottság jelentése alapján (SEC (2009)476) a tagállamok ezt az ajánlást még nem ültették át teljes mértékben a gyakorlatba.

² A Tanács 2001/220/IB kerethatározata alapján a bűncselekmények áldozatainak jogi képviselőt kell biztosítani amikor sértett félként kihallgatják őket egy ügyben, 6. cikk, valamint 4. cikk, f pont, ii. alpont. A Bizottság jelentése alapján (SEC (2009)476) mára a legtöbb tagállam teljesítette ezt a rendelkezést.

³ A Tanács állásfoglalása, 2009/C, 295/01, C. intézkedés

⁴ Stockholmi program (17024/09). Az Európai Tanács által 2009. december 10–11-én elfogadott következtetések; a Tanács 2001/220/IB kerethatározata a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról, 6, 8, 10 és 11. cikk

Nemi erőszak gyanúja esetén fontos, hogy a bűncselekmény áldozatait orvosi szakértők is megvizsgálják, akik rögzíteni tudják a bírósági eljárás esetén szükséges nyomokat és bizonyítékokat. A nyomrögzítéssel kapcsolatos kézikönyvek kidolgozása és alkalmazása során szerzett tapasztalatok jók voltak¹. A különleges útmutatások segítségével a bizonyítékok rögzítése következetesen elvégezhető. Ezáltal mind a rendőrségi nyomozás, mind a bírósági eljárás jogbiztonsága javul, az elkövető és az áldozat szempontjából egyaránt². Ha a nyomozás és a kihallgatás menetéről megfelelően kidolgozott útmutatók állnak rendelkezésre, az áldozatok megkímélhetők a szükségtelen teherterheléstől.

4.5. Készenléti szolgálatok áldozatok számára

Az erőszaknak kitett nőket segítő készenléti ügyeletesek, ideális esetben hölgyek munkája hatékonynak mutatkozott az erőszak áldozatává vált nők támogatásában, de ez nem elégséges, és a felelősséget nem ruházhatjuk kizárólag az önkéntes erőkre. A tagállamoknak készenléti szolgálatok létrehozását kell kezdeményezniük olyan mértékben, hogy az kielégítse a legalapvetőbb szükségleteket. Irányadó lehet 10 000 lakosonként legalább egy készenléti szolgálat felállítása. A készenléti szolgálatok létrehozásakor központi jelentőségű, hogy a személyzet ismeretekkel és tapasztalattal rendelkezzen a nők elleni erőszak terén³. A bűncselekmények áldozatainak támogatása során védett lakóhelyet, valamint jogi és pszichológiai segítséget is kellene nyújtani. Fontos az is, hogy a készenléti szolgálatok személyzete a rendőrségi kihallgatások és bírósági eljárások során is támogatást nyújtson⁴.

4.6. Telefonos ügyelet

Egy lehetséges konkrét intézkedés a tagállamokban a nemi alapon elkövetett erőszakkal kapcsolatos telefonos ügyelet létrehozása. Az erőszaknak kitett nők felhívhatják az ügyeletet azonnali segítségért. A telefonos ügyeleten dolgozó személyzetnek speciális képzésre van szüksége, hogy azonosítani és támogatni tudja a nemi alapon elkövetett erőszak áldozatait. Egyértelmű munkautasításokat kell kapniuk, amelyekből kiderül, hogy milyen kérdéseket kell feltenni nemi alapon elkövetett erőszak gyanúja esetén. A tagállamoknak könnyen hozzáférhető információkat kell biztosítaniuk – mindenekelőtt az interneten – az erőszaknak kitett nők által a társadalom részéről igénybe vehető támogatásról és segítségről, valamint az önkéntes és más hasonló szervezetekről.

4.7. A fiatalok érdekében hozott intézkedések

A fiatalok gyakran élnek olyan szociális életet, ami miatt sokat tartózkodnak az otthonukon kívül. Nagy csoportokban találkoznak egymással, ahol alkoholfogyasztás is előfordul. Az ilyen tényezők ahhoz vezetnek, hogy a fiatalok erőszak elkövetőivé és erőszak áldozatává is válhatnak. Mindenekelőtt fiatal nőkre érvényes ez, akik esetében jelentős a szexuális erőszaknak való kiszolgáltatottság kockázata. Fontos, hogy az iskolás gyerekeket és fiatalokat úgy neveljük, hogy megértsék, milyen komoly dolog a szexuális erőszak. Fontos, hogy a

¹ Példa erre a nemi erőszak esetén készíthető mintavételről és nyomrögzítésről szóló kézikönyv, amelyet Svédországban, az Uppsalai Egyetemen dolgoztak ki a nők ellen férfiak által elkövetett erőszakkal foglalkozó nemzeti központban (Nationellt Centrum för Kvinnofrid).

² A stockholmi program a gyanúsítottak és vádlottak jogbiztonságának növelése érdekében hozott intézkedéseket is tartalmaz, (17024/09). Az Európai Tanács által 2009. december 10–11-én elfogadott következtetések.

³ A Tanács kerethatározata a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról, 13. cikk

⁴ A Tanács 2001/220/IB kerethatározata a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról, 13. cikk, 2 (bekezdés), c) pont.

fiatalok már hamar megtanulják tiszteletben tartani egymás személyiségi jogait, és felfigyelni a destruktív és megalázó tevékenységekre, különösen ha ezek fiatal lányok ellen irányulnak. A fiatal lányok korcsoportját önvédelmi tanfolyamok szervezésével lehetne megcélózni, ahol különböző technikákat tanulnának meg, amelyek segítségével megvédhetik magukat az erőszaktól. Emellett fontos szerepet kapna a fiatal lányok önbizalmának és önérzetének erősítése saját maguk és szabadságuk megóvására irányuló ismeretek és bátorság közvetítésével¹. Külön információközvetítés szükséges annak megakadályozására, hogy fiatalok emberkereskedelem vagy erkölcsi bűncselekmények áldozatául essenek.

4.8. Az elkövetők

A nemi alapon elkövetett erőszak mindig elsődlegesen büntetőjogi kérdés. Ezért szükséges, hogy a társadalom a bűncselekmény súlyosságával arányban álló büntetéssel reagáljon. A társadalom rendelkezésére álló források beosztásakor fontos, hogy az áldozatok legyenek az elsődlegesek, mert ma ennek a csoportnak van szüksége speciális védelmi intézkedésekre. Ez azonban nem akadályozza meg azt, hogy az egyes elkövetőket is kezeljük az erőszakos viselkedés ellensúlyozása érdekében, például beszélgetésterápiával és más módszerekkel. A nők ellen súlyos erőszakot elkövető férfiak alternatív kezelése azonban soha nem helyettesítheti a büntetőjogi ítéletekből adódó következményeket. A beszélgetésterápia és hasonló kezelési formák csak kiegészíthetik a büntetés egyéb formáit, például a börtönbüntetést.

Az erőszak nagymértékben a férfiak és nők közötti egyenetlen hatalmi viszonyok következménye, és az elkövető és áldozat közötti uralkodó és alárendelt viszonyt tükrözi. Az a fajta beszélgetésterápia, amelynek során mind az áldozat, mind az elkövető jelen van, ilyen bűncselekmények esetén kizártnak tekintendő, mert a bűncselekmény olyan jellegű, hogy ők sosem lehetnek egyenrangú és egyenjogú tárgyalópartnerek.

A kockázatértékeléseket, különösen közeli kapcsolatokban elkövetett erőszak esetén, amikor az áldozat nem maga tett feljelentést, a rendőrségi hatóságoknak kell elvégezniük, nem pedig a szociális hatóságoknak. Minden ilyen kockázatértékelésnek az elkövető veszélyességét kell vizsgálnia, nem pedig az áldozatok kiszolgáltatottságát. A döntő figyelembe veendő tényező az elkövető hajlama a visszaesésre.

5. Ismeretek és tájékoztatás

5.1. Statisztika

Az Európai Parlament már korábban felhívta a figyelmet a családon belüli erőszakból következő bűncselekmények, például gyilkosságok regisztrálásának szükségességére. A rendszerezett adatgyűjtés által lehetséges lesz eldönteni, hogy milyen kriminálpolitikai intézkedésekre kell nagyobb hangsúlyt fektetni annak érdekében, hogy a nemi alapon elkövetett erőszakot meg lehessen előzni, és végül meg lehessen szüntetni. A tagállamok által készített hivatalos statisztikák hiányosak. Most az egyes tagállamok idevágó és összehasonlítható adatainak közös összegyűjtésére van szükség. Az újonnan létrehozott Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete, az EIGE fontos szerepet tölt be ebben a

¹ „Achievements Against the Grain: Self-defence training for Women and Girls in Europe”, A Daphne-projekt keretében készült tanulmány

munkában.

Spanyolország kidolgozott egy rendszert az igazságszolgáltatástól érkező, bírósági vizsgálatokkal és eljárásokkal kapcsolatos információk gyűjtésére¹. Az aktuális bűncselekményekről és a felekről szóló releváns adatokat regisztrálják. Idetartozhat a felek neme, etnikai hovatartozása, a bűncselekmény helyszíne, fegyverhasználat és más hasonló információk. Szintén fontos regisztrálandó információ lehet, hogy a felek korábban már kapcsolatban álltak-e a hatóságokkal.

5.2. Kutatás

Több ismeretre van szükség a nemi alapon elkövetett erőszak európai nagyságrendjéről. Nagy jelentőséggel bír tehát az erőszak kutatásának támogatása. Ebben az összefüggésben mindenekelőtt az ún. Daphne projekt nyújtott értékes segítséget.

6. Következtetés

Véleményem szerint meg kell törnünk az ezeket a komoly jogsértéseket övező csöndet. A nemi alapon elkövetett erőszakkal kapcsolatos információ terjesztése által a nyilvánosságban egyre inkább tudatosulhat a probléma súlyossága. A tagállamoknak nemzeti cselekvési terveket kellene kidolgozniuk a nemi alapon elkövetett erőszak ellen.

¹ www.observatorioviolencia.org